

Marta Smykała

Kontrastywna lingwistyka tekstu w Polsce i Niemczech

Przyrost badań kontrastywnych w zakresie języka i kultury, badań, których orientacja stopniowo zmierza w kierunku od wspólnot językowych do wspólnot komunikacyjnych, stanowi [...] dezyderat przyszłych lingwistycznych badań nad tekstem.
(Eckkrammer 2002)¹

1. Wstęp

W niniejszym artykule skupiam swoją uwagę na zaprezentowaniu przede wszystkim dorobku polskich germanistów w zakresie kontrastywnej² lingwistyki tekstu (tzw. 'tekstologii kontrastywnej'). Tłem dla zaprezentowania stanu badań germanistycznej tekstologii kontrastywnej w Polsce stanowić będzie kontrastywna lingwistyka tekstu w Niemczech. Odnośnie do badań kontrastywnych w zakresie innych neofilologii w Polsce por. np. Bilas-Pleszak/Sujkowska-Sobisz 2009.

Gdyby chciał wyznaczyć choćby symboliczną datę początku germanistycznych tekstologicznych badań kontrastywnych w Polsce i w Niemczech, trzeba by sięgnąć do lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia. Badania kontrastywne jako takie prowadzone były bowiem „od zawsze”. Owo kontrastowanie lub konfrontowanie dotyczyło początkowo głównie pojedynczych zjawisk językowych (systemu języka), z czasem zaczęto kontrastować teksty³, następ-

---

¹Cytat pochodzi z tłumaczenia artykułu M. Eckkrammer (2002) zamieszczonego w całości w tomie pierwszym niniejszej publikacji.

²Abstrahuję tu od rozróżnienia *kontrastywny* versus *konfrontatywny* i używam obu określeń synonimicznie, przy czym częściej posługuję się 'kontrastowaniem', gdyż to określenie przeważa zarówno w rodzimych, jak i zagranicznych pracach germanistycznych.

³Jeśli odwołamy się do stwierdzenia P. Hartmanna, że „język manifestuje się w tekstach” (1964: 17; cyt. za: Heinemann/Heinemann 2002: 62), to oczywiście tego typu rozróżnienie traci aktualność, bo kontrastowanie tekstów będzie kontrastowaniem języka/języków w nim użytego/ w nich użytych.

nie rodzaje (gatunki) tekstów⁴, a dziś próbuje się porównywać ze sobą dyskursy. Wymienione etapy rozwoju badań kontrastywnych przypominają etapy rozwoju językoznawstwa w ogóle: począwszy od etapu lingwistyki systemowej, poprzez tzw. przełom pragmatyczny, w wyniku którego zainteresowanie lingwistów coraz bardziej przenosiło się na teksty jako „manifestacje języka” (również w badaniach kontrastywnych jednostką odniesienia stały się teksty, reguły ich wytwarzania, zagadnienia związane ze spójnością, uwarunkowaniem sytuacyjnym, funkcjonalnością itd.), aż po rozwój typologii tekstów i rodzajów (gatunków) tekstów – ten ostatni spowodował wykształcenie się nowej dziedziny lingwistyki zwanej w polskiej tradycji naukowej genologią lingwistyczną. Od stosunkowo niedawna intensywnie rozwijają się również badania międzykulturowe, oparte w dużej mierze na porównywaniu ze sobą tekstów wytworzonych w różnych kulturach. Gwoli ścisłości należy dodać, że ostatnie lata to także rozkwit badań kognitywnych oraz próba „wyjścia poza tekst” i odniesienia go do jednostki nadrzędnej, jaką stanowi dyskurs rozumiany jako otwarty zbiór tekstów powiązanych tematycznie⁵.

W niniejszym artykule nie skupiam uwagi na kontrastowaniu systemów języków niemieckiego i polskiego. Obszar ten został stosunkowo dobrze zbadany. Od 1974 na uniwersytetach w Polsce studenci germanistyki wśród różnych przedmiotów mają także przedmiot zwany gramatyką kontrastywną (por. Kątny 2004: 313). Nie ma natomiast przedmiotu „tekstologia kontrastywna”, w gruncie rzeczy sama „tekstologia” (teoria tekstu, lingwistyka tekstu) weszła na stałe do kanonu przedmiotów na studiach filologicznych tylko na niektórych uniwersytetach.

Z poniższych rozważań wykluczam również kontrastowanie frazeologii i leksyki. Te obszary nie zostały poddane tak dokładnym badaniom jak gramatyka obu języków, ale z pewnością cieszyły się dotychczas większą popularnością wśród badaczy niż zagadnienia związane ściśle z lingwistyką tekstu. Do takich wniosków dochodzi A. Kątny, autor wielu bibliografii dotyczących prac kontrastywnych w zakresie pary języków niemiecki – polski (por. Kątny 2004). Wniosek taki potwierdza również ostatnia bibliografia dotycząca zagadnień lingwistyki kontrastywnej (stan z czerwca 2001), opublikowana w roku 2002 przez A. Czechowską-Błachewicz i Z. Weigta. Dział V: *Probleme des deutsch-polnischen Sprachvergleichs [Problematyka niemiecko-polskiego porównawczego językoznawstwa systemowego]*, obejmujący: 1. fonetykę/fonologię; 2. gramatykę (w tym takie części mowy jak czasownik, rzeczownik, zaimek, przymiotnik,

---

⁴Określeń *gatunek tekstu* i *rodzaj tekstu* używam tu synonimicznie.

⁵Oczywiście pojęcie *dyskurs* jest nieostre. Powyższa definicja – przedstawiona tu w bardzo uproszczonej wersji – wydaje się coraz bardziej upowszechniać w niemieckiej lingwistyce tekstu. Abstrahuję tutaj od sposobu rozumienia pojęcia *dyskurs* w polskiej tekstologii (często jako tekst + kontekst; por. na ten temat np. Witosz 2007).

liczebnik, przysłówek, rodzajnik, przyimek, spójnik, partykuła; ponadto negacja, zdanie, zagadnienia różne); 3. leksykę (słotwórstwo, zapożyczenia, frazeologia, „falszywi przyjaciele”, leksykografia/słowniki, języki fachowe, zagadnienia różne), to w sumie 468 prac, z czego 135 obejmuje zagadnienia związane z porównywaniem czasownika.

Natomiast dział VI: *Text* [*Tekst*] to 18 prac, a jeśli doliczyć do tego 25 prac umieszczonych w podrozdziale działu VI: *Interkulturelle Kommunikation* [*Komunikacja międzykulturowa*], otrzymamy w sumie 43 prace. Oczywiście nie są to najbardziej aktualne wyniki badań. Od czasu opublikowania bibliografii upłynęło bowiem siedem lat. Za jej plus uznać należy fakt, że autorzy zdecydowali się na stworzenie działu *Tekst* mimo skromnego dorobku w tej dziedzinie. Opublikowany dwa lata później przeglądowy artykuł A. Kątnego opisuje stan badań w dziedzinie niemiecko-polskiej lingwistyki i wyróżnia tylko cztery płaszczyzny kontrastowania: fonetyka/fonologia (według Kątnego najlepiej zbadane), morfologia, składnia, frazeologia i leksyka. Jedynie w formie przypisu autor wspomina kilka ważnych monografii z zakresu pragmalingwistyki kontrastywnej: E. Tomiczek (1983), W. Miodek (1994) i K. Buchenau (1997); wymienia również empiryczną pracę z dziedziny analizy konwersacyjnej – monografię I. Prokop (1995). Autor pomija opracowania z zakresu kontrastywnej lingwistyki tekstu czy też genologii lingwistycznej. Brak jest aktualniejszych bibliografii⁶.

2. Początek kontrastywnych badań tekstologicznych i ich podstawy teoretyczne

Wróćmy jednak do początków – choćby symbolicznych. Za początki kontrastywnej lingwistyki tekstu przyjmuje się w tradycji językoznawstwa zachodnioeuropejskiego opublikowaną w 1980 roku monografię R.K.K. Hartmanna *Contrastive Textology*. Jej autorowi chodziło o „przystosowanie” lingwistyki tekstu do celów kontrastywnych (por. Pöckl 1999: 13), o stworzenie teoretycznych podwalin nowej lingwistycznej dyscypliny na bazie dyscyplin już istniejących (por. Adamzik 2001: 13 i nast.). Jednak zarówno Adamzik (*ibidem*) jak i Pöckl (1999) zgodnie stwierdzają, że dzieło Hartmanna – śmiało w zamyśle – stanowi raczej kontynuację ‘stylistyki porównawczej’ na płaszczyźnie tekstu. Rok później znów pojawia się pojęcie ‘tekstologii kontrastywnej’, ale tym razem

---

⁶Przy opracowywaniu niniejszego artykułu oprócz wymienionych w tekście bibliografii korzystałam również z bibliografii „Convivium” wydanej w roku 2004 (a więc w tym samym, w którym ukazał się artykuł A. Kątnego), obejmującej pozycje germanistyczne w Polsce z lat 2002-2003. Dane bibliograficzne prac, które ukazały się po tym okresie, pochodzą ze źródeł „niebibliograficznych”, niektóre (zwłaszcza dotyczące prac niepublikowanych) z nieoficjalnych rozmów.

rozumiana jest ona jako interlingwalne kontrastowanie gatunków (rodzajów) tekstu. Chodzi o artykuł B. Spillnera (1981) *Textsorten im Sprachvergleich. Ansätze zu einer Kontrastiven Textologie* [Kontrastowanie rodzajów tekstu. Przyczynek do tekstologii kontrastywnej]. Autor mniej uwagi poświęca zagadnieniom teoretycznym, koncentruje się na zagadnieniach porównywalności rodzajów tekstu wytworzonych w różnych językach (teksty paralelne), kwestiach metodologicznych i celowości tego typu procedur. Zresztą Spillner jest autorem wielu analiz kontrastywnych różnych rodzajów tekstu, przede wszystkim w zakresie pary języków niemiecki – francuski (prognoza pogody, teksty fachowe, teksty handlowe, nekrologi i in.; por. bibliografia).

Pöckl uznaje go za prekursora współczesnych badań z zakresu kontrastywnej genologii lingwistycznej (por. Pöckl 1999: 14). Samo pojęcie ‘tekstologia kontrastywna’ nie jest jednoznaczne, zarówno na gruncie polskiej, jak i niemieckiej teorii tekstu. Adamzik wyróżnia trzy grupy badań prowadzonych pod szyldem ‘tekstologia kontrastywna’ (por. Adamzik 2001 i polskie tłumaczenie w pierwszym tomie niniejszej publikacji): ‘style intelektualne’, teorie z zakresu lingwistyki tekstu i grupę badań zjawisk nie tyle tekstowych, ile językowych, w których teksty dostarczają „tylko” materiału do badań (porównanie systemów języków). Pöckl mówi natomiast o dwu różnych kierunkach rozwoju badań z zakresu ‘kontrastywnej lingwistyki tekstu’. Są to ‘style intelektualne’ prowadzące do badań z zakresu tzw. „komunikacji międzykulturowej” i z drugiej strony ‘tekstologia kontrastywna’ w rozumieniu Spillnera, której przedmiot badań stanowią rodzaje tekstów (teksty paralelne wytworzone w różnych językach).

W niniejszych rozważaniach interesują nas przede wszystkim badania, które są pochodną lingwistyki tekstu (ich metodologia zasadza się na metodologii tej dyscypliny), czyli nie tzw. ‘style intelektualne’ (Kaplan, Clyne, Galtung, a w Polsce np. Duszak, Wierzbicka) i nie badania zjawisk językowych na korpusach tekstów.

Jeśli chodzi o fundament teoretyczny ‘tekstologii kontrastywnej’, to jak twierdzi Adamzik, „wciąż go brak” (2001). Wśród germanistów w Polsce również nie miała i raczej nadal nie ma miejsca intensywna dyskusja o podstawach teoretycznych kontrastywnej lingwistyki tekstu. Za jej symboliczny początek można uznać artykuł Z. Wawrzyniaka z 1989 roku *Zum Vorverständnis einer konfrontativen Textlinguistik. Unterschiede in der Kohärenz- und Kohesionsbildung* [Konfrontatywna lingwistyka tekstu w ujęciu przedteoretycznym. Różnice w budowaniu kohezji i kohezji], w którym autor główną uwagę poświęca zagadnieniom spójności (kohezja i koherencja) w języku polskim i niemieckim. Cztery lata później w sprawie podstaw teoretycznych kontrastywnej lingwistyki tekstu głos zabiera S. Grucza w artykule (1993) *Zur konfrontativen Textlinguistik* [O konfrontatywnej lingwistyce tekstu], proponując poszerzenie zakresu badań w takim stopniu, by

obejmowały one wszystkie aspekty tekstualności. O potrzebie uwzględnienia aspektów genologicznych w polsko-niemieckich badaniach kontrastywnych wypowiada się również w swoim artykule (2004) *Textsortenspezifiek als Desiderat in der deutsch-polnischen und polnisch-deutschen kontrastiven Linguistik* [Aspekt genologiczny jako dezzyderat niemiecko-polskiej i polsko-niemieckiej lingwistyki kontrastywnej] Z. Bilut-Homplewicz. Warto również wspomnieć tu o artykule (2008) *Prinzip Kontrastivität* [Zasada kontrastywności] tej autorki, który stanowi próbę zdefiniowania (a więc i rozróżnienia) i usystematyzowania podstawowych płaszczyzn kontrastowania, a także określenia zakresu badań kontrastywnych.

3. Główne etapy rozwoju badań tekstologicznych w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem kontrastywnych badań tekstologicznych

Poza wymienionymi wyżej nielicznymi rozprawami teoretycznymi w ramach germanistycznej kontrastywnej lingwistyki tekstu w Polsce powstały i nadal powstają prace empiryczne, których podstawę stanowią kontrastywne badania tekstów.

Wróćmy do wspomnianej i jak dotychczas jedynej bibliografii badań kontrastywnych polsko-niemieckich, w której wyróżnia się *tekst* jako płaszczyznę kontrastowania. Wymieniony wyżej artykuł Z. Wawrzyniaka (1989) *Zum Vorverständnis einer konfrontativen Textlinguistik. Unterschiede in der Kohärenz- und Kohesionsbildung* to trzecia w kolejności chronologicznej praca dotycząca interesującej nas dziedziny. Pierwsza to artykuł A. Gacy *Zur nominalen Koreferenz im Deutschen und Polnischen* [Koreferencja nominalna w języku niemieckim i polskim] (1979). Kolejna praca i następne pojawiają się dopiero pod koniec lat osiemdziesiątych – na ten okres przypada więc chronologiczny początek kontrastywnych prac z zakresu lingwistyki tekstu. W stosunku do językoznawstwa niemieckiego da się zauważyć „przesunięcie w czasie”, wynoszące mniej więcej jedną dekadę. Podobnie rzecz się miała zresztą z narodzinami germanistycznej lingwistyki tekstu w Polsce. W tym wypadku prekursorem był również Z. Wawrzyniak (1980) i jego rozprawa *Einführung in die Textwissenschaft. Probleme der Textbildung im Deutschen*⁷.

Germanistyczna lingwistyka tekstu w Polsce i lingwistyka tekstu w Niemczech przechodziły podobne etapy rozwoju: ogólne reguły tworzenia tekstu, właściwości tekstu jako tworu statycznego, tekst jako proces (twór dynamiczny), a tekst jako jednostka komunikacji, zagadnienia genologii lingwistycznej, typologii tekstów i w ostatnim czasie aspekty kognitywne, a także zanurzenie tekstów w dyskursach. Wspomniane już opóźnienie w badaniach polskiej

⁷W Niemczech za początek lingwistyki tekstu uznaje się przelom lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych.

germanistyki w stosunku do rozwoju zachodnioeuropejskiej lingwistyki tekstu powoli zaczyna odgrywać coraz mniejszą rolę.

W Polsce w ramach germanistycznych badań kontrastywnych z zakresu lingwistyki tekstu początkowo badano zagadnienia dotyczące uniwersalnych zjawisk tekstowych (D. Wesolowska/ K. Michalewski (1995), *Zu amorphologischen Textverweisungselementen im Deutschen, Polnischen und Russischen* [*Amorfologiczne nawiązania tekstowe w niemieckim, polskim i rosyjskim*], A. Gaca (1997), *Zur Textkonnexion aus deutsch-polnischer Sicht. Untersuchung von Frage-Antwort-Sequenzen* [*Nawiązania tekstowe w ujęciu kontrastycznym niemiecko-polskim. Badania sekwencji pytanie-odpowiedź*]). Jednak w latach dziewięćdziesiątych tekstolodzy-germaniści skupiają się zwłaszcza na badaniu języków fachowych. Trend ten utrzymuje się zresztą do dzisiaj. Bada się również teksty literackie (np. Bilut 1990, 1993a i b, 1994, monografia z 1998). Nie wszystkie z przywoływanych prac to prace kontrastywne, natomiast charakterystyczne jest to, że naukowe „szkiełko i oko” zwraca się już nie ku tekstom jako takim (por. np. Gliwiński/Markowicz/Weigt 1994), ale ku rodzajom tekstów, zwłaszcza tekstów fachowych: medycznych, prawniczych (por. Berdychowska 1989, 1993, 1994; Iluk 1992, 1998; Grucza 2003, 2004, 2006; Weigt 2000) i innych (np. Sobstyl 1996)⁸.

W latach dziewięćdziesiątych powstają również stosunkowo liczne prace z zakresu tzw. badań międzykulturowych lub też określane przez samych autorów jako prace z zakresu przekładoznawstwa (np. badania form grzecznościowych: Tomiczek 1996, 1997; Tomiczek/Kucharska 1995; Miodek 1994; podobnie Kucharska 1995; badania deiksy w procesie tłumaczenia: Berdychowska 1997, czy też tekstów literackich: Wawrzyniak 1991).

Translatologiczne badanie tekstów może być traktowane jako rodzaj kontrastywności, ale w teorii lingwistyki kontrastywnej translatologii się nie uwzględnia, bo stanowi ona odrębny zakres badań. Badacze mogą, ale nie muszą czerpać z lingwistyki tekstu i często tego nie robią. Warto podkreślić, że większość prac germanistycznych pisanych jest po niemiecku i jako takie znajdują słaby oddźwięk wśród polskich tekstologów, nie przyczyniają się do rozwoju dyskusji teoretycznej w Polsce, zazwyczaj również czerpią z odmiennych (germanistycznych) tradycji naukowych, posługują się bowiem wypracowaną na gruncie germanistycznym metodologią i aparatem pojęciowym.

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych zainteresowanie badaczy coraz wyraźniej skupia się na aspektach genologicznych. Wtedy właśnie ukazały się wciąż jeszcze monolingwalne badania rodzajów tekstu, np. A. Lewandowska (1999) bada przysłowia jako gatunek literacki, I. Szwed (1999) analizuje listy handlowe, J. Szczepaniak (1999) dowcipy, K. Drużycki (1999) teksty radiowe, a M.

---

⁸Autorka nie jest wprawdzie germanistką, ale jej praca została ujęta w bibliografii (Czechowska-Błachiewicz/Weigt 2002) i jak najbardziej należy do omawianej tu dziedziny, gdyż analizuje polskie i niemieckie ogłoszenia matrymonialne pod kątem nadawcy.

Sosin (1999) graffiti (badania kontrastywne) i in. Wymienione prace to w większości artykuły. Wyjątek stanowi dysertacja J. Szczepaniaka (2002) poświęcona komizmowi.

Również pod koniec lat dziewięćdziesiątych, dokładnie w r. 1999, zostaje opublikowana praca zbiorowa, napisana pod kierunkiem U. Engla, *Deutsch-polnische kontrastive Grammatik*. Jest to pierwsze tak obszerne (całościowe) opracowanie zagadnień z zakresu polsko-niemieckich badań kontrastywnych. I mimo iż w tytule mowa jest o gramatyce kontrastywnej, tom pierwszy otwierają dwa rozdziały poświęcone kompozycji tekstu i rodzajom tekstu w ujęciu kontrastywnym. Autorka tych rozdziałów, A. Jurasz (1999a i b), porównuje w sumie 32 różne rodzaje tekstów użytkowych według kryteriów pragmatyczno-komunikacyjnych.

Po roku 2000 polscy germaniści podtrzymują swe zainteresowanie badaniem gatunków (w nomenklaturze germanistycznej rodzajów tekstów). Powstają prace poświęcone kolejnym rodzajom tekstu, np. K. Waligóra (2002) bada statut cechowy, a W. Czachur w swojej monografii (2007a) XIX-wieczne statuty stowarzyszeń niemieckich. Nie są to jednak prace kontrastywne polsko-niemieckie.

W ramach interlingwalnego kontrastowania rodzajów tekstu od roku 2000 powstały m.in. prace poświęcone badaniom polskich i niemieckich tekstów reklamowych pod kątem wykorzystania w nich przysłów (Schatte 2000), pojawiły się analizy ogłoszeń towarzysko-matrymonialnych (Sobstyl 2002), polskich i niemieckich ulotek do leków (Weigt 2000), listów handlowych, badanych głównie pod kątem aktów mowy (Szwed 2001, 2003), prospektów turystycznych i ogłoszeń reklamowych branży turystycznej w prasie w Polsce, Niemczech i Austrii (Smykała 2003, 2005, 2006), artykułów naukowych (Rolek 2005 a i b oraz 2006; autorka zaznacza już w tytule, że chodzi o studium kulturowe), dalej prace poświęcone kontrastywnej polsko-niemieckiej analizie przysłów (Lewandowska 2008), tekstów naukowych pod kątem wyrażania w nich podziękowań (Mikołajczyk 2008), metafor w dyskursie dotyczącym przystąpienia Polski do UE (Miller 2007) i kontrastywnej analizie statutu (Czachur 2007b). Wymienione pozycje to w większości artykuły (z wyjątkiem monografii A. Lewandowskiej i K. Sobstyl), stanowiące analizy tekstologiczne poświęcone jakimś określonym aspektom, a nie całościowemu badaniu rodzajów tekstów.

W r. 2005 Z. Bilut-Homplewicz i W. Heinemann w swoim artykule *Anmerkungen zur germanistischen Textlinguistik in Polen* zauważają: „Die kontrastiv angelegte Textlinguistik bietet einem nichtmuttersprachlichen Germanisten ein äußerst breites Spektrum von Ansatzpunkten und wird mit Sicherheit die Zukunft dieser Disziplin bestimmen” [„Kontrastywna lingwistyka tekstu oferuje germaniście, którego językiem ojczystym nie jest język niemiecki, wyjątkowo szerokie spektrum możliwości badawczych i z pewnością będzie wyzna-

czać w przyszłości kierunki rozwoju tej dyscypliny”] i słusznie konkludują, że „kontrastive Textlinguistik noch in Ansätzen steckt, weil in den meisten kontrastiven Arbeiten von polnischen Germanisten lediglich einzelne lexikalische Phänomene im Sprachsystem diskutiert werden” [„Kontrastywna lingwistyka tekstu znajduje się dopiero na początku swej drogi rozwoju, gdyż w większości kontrastywnych prac polskich germanistów uwaga badaczy skupia się na analizie pojedynczych zjawisk leksykalnych w ramach systemu języka”] (Heinemann/Bilut-Homplewicz 2005: 244; tłum. M.S.).

Podsumowując można stwierdzić, że zdiagnozowane w 2005 roku „początki” kontrastywnej lingwistyki tekstu wciąż są jeszcze raczej początkami, ale możliwości rozwoju tego kierunku badań wydają się coraz większe⁹.

4. Rozwój lingwistyki tekstu w Niemczech ze szczególnym uwzględnieniem kontrastywnych badań tekstologicznych

Można powiedzieć, że rozwój germanistycznej kontrastywnej lingwistyki tekstu przebiegał w Polsce w trzech etapach: zapoczątkowana pod koniec lat osiemdziesiątych, w latach dziewięćdziesiątych analizowała pojedyncze problemy kompozycji tekstów i teksty (zwłaszcza fachowe) jako zjawiska całościowe, od końca lat dziewięćdziesiątych do dzisiaj badania skupiają się na zagadnieniach z zakresu genologii lingwistycznej.

Rozwój tej dyscypliny językoznawstwa w Niemczech przebiegał podobnie, tyle że w stosunku do badań germanistycznych w Polsce z pewnym wyprzedzeniem czasowym i – jeśli chodzi o kwantytatywną ocenę badań – z dużo większym rozmachem. Zresztą Niemcy (i kraje niemieckojęzyczne) uznawane są za kolebkę lingwistyki tekstu, również w zakresie badań kontrastywnych. Na przełomie tysiącleci o bilans tych badań pokusił się zespół uczonych z Uniwersytetu w Salzburgu w ramach projektu ‘Kontrastive Textologie’ (Eckkrammer/Hödl/Pöckl 1999). Z opracowanego raportu wynika, że najczęściej badań kontrastywnych dokonuje się na parze języków angielski – niemiecki, najwięcej prac z zakresu tekstologii kontrastywnej opublikowano pod koniec lat dziewięćdziesiątych¹⁰, najlepiej zbadane rodzaje tekstów to tzw. teksty użytkowe i teksty naukowe (por. Pöckl 1999). O prawdziwym rozkwicie badań kontrastywnych można bez przesady mówić pod koniec ubiegłego tysiąclecia. Zanotowały one bowiem wtedy największy wzrost, „[...] przy czym zakres ich przedmiotów, a zwłaszcza podlegające porównaniu wspólnoty językowe ogra-

---

⁹Na marginesie dodam, że z moich doświadczeń wynika, iż porównywanie (badania kontrastywne), także kontrastowanie tekstologiczne, cieszy się wśród studentów ciągłym zainteresowaniem i dość często stanowi przedmiot prac dyplomowych (nie tylko w Polsce).

¹⁰Projekt zakończył się w 1999 r., tak więc nie obejmuje późniejszego rozwoju tej dyscypliny.

niczają się do kilku, głównie skandynawskiej lub germańskiej proweniencji. Dopiero w latach dziewięćdziesiątych częściowo nadrobiono opóźnienia w zakresie romanistycznych prac kontrastywnych, choć w dalszym ciągu to językoznawstwo jest kopcuszkciem pod względem analiz kontrastywnych” (Eckkrammer 2002: 51¹¹). Autorzy wspomnianego wcześniej opracowania określają wprawdzie stan rozwoju tej dyscypliny jako „embrionalny” (por. Pöckl 1999: 18), jednak jej dorobek w porównaniu z dorobkiem polskiej germanistycznej tekstologii kontrastywnej jest imponujący, zwłaszcza w zakresie kontrastowania różnych rodzajów tekstów. Na gruncie nauki niemieckiej powstało wiele kontrastywnych opracowań genologicznych¹², począwszy od krótkich analiz pojedynczych, mocno skonwencjonalizowanych rodzajów tekstu, takich jak nekrologi (Reiß 1977/78, Eckkrammer/Divis-Kastberger 1996), ulotki do lekarstw (Eckkrammer 1998a), przepisy kulinarne (Hödl 1999), prognozy pogody (Spillner 1997), listy (Büchle 1991), instrukcje obsługi (Kussmaul 1990, Ebert/Hundt 1997), ogłoszenia matrymonialne (Eckkrammer 1998b) i in., po szeroko zakrojone badania obejmujące całe dziedziny komunikacji (S. Göpferrich (1995), *Textsorten in Naturwissenschaften und Technik. Pragmatische Typologie – Kontrastierung – Translation* [Rodzaje tekstów w naukach przyrodniczych i technice. Pragmatyczna typologia – kontrast – translacja], K. Adamzik (2001), *Kontrastive Textologie. Untersuchungen zur deutschen und französischen Sprach- und Literaturwissenschaft* [Tekstologia kontrastywna. Badania niemieckiego i francuskiego językoznawstwa i literaturoznawstwa], M. Drescher (2002), *Textsorten im romanischen Sprachvergleich* [Rodzaje tekstów w tradycji romanistycznego językoznawstwa porównawczego] lub D. Kaiser (2002), *Wege zum wissenschaftlichen Schreiben. Eine kontrastive Untersuchung zu studentischen Texten aus Venezuela und Deutschland* [Rozwój kompetencji pisania tekstów naukowych. Badanie kontrastywne tekstów pisanych przez studentów z Wenezueli i Niemiec]).

Trzy ostatnie wymienione pozycje ukazały się w serii *Textsorten* [Rodzaje tekstu] wydawanej w latach 2000-2002 przez wydawnictwo Stauffenberg (red. K. Adamzik, G. Antos i W. Heinemann). W sumie w ramach serii opublikowano siedem pozycji książkowych, od ogólnych rozważań o rodzajach tekstu, poprzez rozprawy o ich specyfice kulturowej, a także na temat tekstu i dyskursu i ich roli w komunikacji w przestrzeni publicznej, aż po badania konkretnych rodzajów tekstu i obszarów komunikacji (por. powyżej). Ostatni tom, jaki ukazał się w tej serii, poświęcony był wiadomościom emailowym jako rodzajowi tekstu i formie komunikacji. W ramach serii ukazywały się zarówno monografie, jak i antologie. Seria stanowiła bazę do dyskusji i współpracy

¹¹Tłumaczenie tego artykułu w tomie pierwszym.

¹²Gwoli ścisłości należy dodać, że wymienione prace (podobnie jak w germanistyce polskiej) często skupiają się na wybranych pojedynczych aspektach, choć nie brakuje wśród nich również całościowych analiz poszczególnych rodzajów tekstu.

w dziedzinie genologii lingwistycznej, a jej wydawcy postawili sobie również za cel udoskonalenie przepływu informacji dotyczących najnowszych badań z tej dziedziny pomiędzy naukowcami niemieckimi i – co szczególnie ważne – ich kolegami z zagranicy, po to, by ułatwić tworzenie grup roboczych zajmujących się badaniami kontrastywnymi.

Między innymi język prasy stanowi od wielu lat przedmiot badań takiej właśnie grupy roboczej, powołanej do życia na Uniwersytecie w Landau. Prace kontrastywne dotyczyły początkowo przede wszystkim pary języków niemiecki – francuski (Frenkel/Lüger/Woltersdorff 2004), ale późniejsze wydawnictwa uwzględniają także inne języki i inne punkty ciężkości, np. zmiany w prasie regionalnej (Hammer/Lüger 2005) czy też kontrastowanie mediów i medialnych rodzajów tekstu (Lüger/Lenk 2008). Ta ostatnia pozycja ukazała się pod znamienym tytułem *Kontrastive Medienlinguistik* [*Kontrastywna lingwistyka mediów*].

Oczywiście powyższe prace stanowią tylko przykłady aktywności niemieckich tekstologów i mają jedynie zobrazować osiągnięcia lingwistyki tekstu w Niemczech.

5. Podsumowanie

Fakt, że dorobek polskich germanistów jest w omawianym tu zakresie raczej skromny, nie dziwi, biorąc pod uwagę wąskie grono polskich tekstologów-germanistów; poza tym wyżej wymienione niemieckojęzyczne prace to studia kontrastywne, w których teksty niemieckie porównuje się z tekstami w różnych językach (zwłaszcza angielskim, hiszpańskim, francuskim, włoskim i in.). Prace polskie to raczej pojedyncze artykuły, w których bada się jakiś określony aspekt, np. składnię, deikse. Niewiele jest wciąż prac poświęconych całościowej analizie określonego rodzaju tekstu, zaś niemieckie to obszernie monografie lub tomy zbiorowe wydawane przez znanych tekstologów. O silnej pozycji lingwistyki tekstu, genologii lingwistycznej, w tym także badań kontrastywnych w Niemczech decyduje nie tylko ilość, jakość i zakres badań (całe obszary komunikacji), ale także w dużej mierze fakt, że większość tych prac została opublikowana (również, a czasem wyłącznie) w języku niemieckim i w ten sposób weszła (także) do dorobku germanistyki (prace kontrastywne siłą rzeczy dotyczą przynajmniej dwóch języków, kultur, rzeczywistości pozajęzykowych). Badania kontrastywne podejmowane przez polskich germanistów wzbogacają dorobek światowej myśli germanistycznej, w małym stopniu natomiast tradycje polskiej tekstologii. Z opublikowanych dotychczas w Polsce monografii polonistycznych poświęconych lingwistyce tekstu i genologii lingwistycznej żadna nie porusza kwestii kontrastywności (por. Boniecka 1999, Wilkoń 2002, Witosz 2005, Żydek-Bednarczuk 2005). Zagadnienia tego nie porusza się także

w antologii D. Ostaszewskiej i B. Cudaka (2008). Znamienny wyjątek stanowią tu prace A. Duszak, która wprawdzie nie jest germanistką, ale w swoich tekstach bardzo często odwołuje się do prac niemieckich lingwistów i w związku z tym nie powinna zostać pominięta w tej próbie podsumowania dorobku kontrastywnych badań tekstologicznych w Polsce, tym bardziej że zajmuje się ona również badaniami międzykulturowymi (por. np. Duszak 1998).

Poza tym badania kontrastywne, zwłaszcza całościowe kontrastowanie rodzajów tekstu bądź obszarów komunikacji, to jednak wyzwanie nie dla pojedynczych uczonych, a dla zespołów badaczy, czasem z udziałem specjalistów z różnych dziedzin. Niemieccy lingwiści dostarczają doskonałych przykładów na efektywną pracę zespołową nad określonymi projektami badawczymi (por. dane wyżej). Ważne jest jednak uświadomienie sobie celowości takich działań. Czemu ma służyć dany projekt? Zazwyczaj wymierne korzyści z takiego projektu – przeprowadzanego za pomocą metod badawczych lingwistyki tekstu – czerpie przekładoznawstwo czy metodyka nauczania języków obcych. Najnowszy trend w lingwistyce tekstu, aby tekst (rodzaj tekstu) zawsze badać w kontekście innych tekstów (w dyskursie) oznacza jeszcze większy nakład pracy i wzmoczoną konieczność dyskusji o celach, metodach i modelach analizy. Owo zorientowanie na dyskurs widoczne jest już również w lingwistyce tekstu w Polsce. Badania nad dyskursem stanowiły temat przewodni tegorocznej Konferencji Stowarzyszenia Germanistów Polskich; w 2008 roku ukazał się pierwszy numer rocznika „tekst i dyskurs – Text und Diskurs”, który chce być platformą dyskusji dla wszystkich neofilologii i „ma umożliwić pogłębioną debatę [...] nad tekstem i dyskursem w ujęciu synchronicznym, diachronicznym, historycznym, kontrastywnym, interkulturowym, translatorycznym i glottodydaktycznym” (fragment przedmowy w numerze 1).

Jeśli chodzi o kontrastowanie dyskursów (w duchu lingwistyki), to dorobek naukowy lingwistyki w Polsce w tym zakresie można podsumować dwójako: nie opublikowano na razie żadnej pracy prezentującej wyniki interlingwalnego kontrastowania dyskursów i przedstawiono już wiele prac z tego zakresu. Jest to oczywiście sprzeczność. Wszystko zależy bowiem od tego, jak zdefiniujemy pojęcie *dyskurs* (o różnicach w rozumieniu tego terminu por. np. Warnke 2000, Heinemann 2005, różnice w wykładni polskiej i niemieckiej por. Bilut-Homplewicz, w druku). Na gruncie niemieckim powstało już kilka analiz dyskursów, np. dyskurs dotyczący tożsamości narodowej w Austrii (Wodak/de Cilia/Reisigl/Liebhart/Hofstätter/Kargl 1998), antysemityzmu w Austrii (Wodak/Nowak/Pelikan/Gruber/de Cilia/Mitten (ed.) 1990), dyskurs dotyczący użycia anglicyzmów i ich odbioru (Spitzmüller 2005), dyskurs dotyczący energii jądrowej (Jung 1994), dyskurs dotyczący „polityki i języka zbrojeń” (Wengeler 1992), imigracji (Wengeler 2003; Jung/Wengeler/Böke (ed.) 1997; a także Jung/Niehr/Böke 2000) i reformy ortografii (Stenschke 2005). Nie są to jed-

nak analizy kontrastywne. Kontrastywne analizy poszczególnych płaszczyzn dyskursu w lingwistyce niemieckiej obejmowały dotychczas głównie schematy argumentacji (np. Wengeler 2000) i metafory (Musolff 2003). Warto również nadmienić, że ostatnie lata to intensywny rozwój metodologii lingwistycznej analizy dyskursu (por. głównie Warnke/Spitzmüller 2008 i Warnke 2007).

Podsumowując powyższe rozważania, chciałabym podkreślić, że polska myśl germanistyczna stara się na bieżąco dotrzymać kroku ogólnym germanistycznym trendom. Obecnie staramy się nadrobić braki w zakresie kontrastywnej genologii lingwistycznej, coraz śmielej podejmujemy tematykę dyskursu i tzw. 'nowych mediów' (również w wymiarze interlingwalnym czy międzykulturowymi), ale owo „pozostawanie na bieżąco” zarówno w stosunku do nauki w leżącej dalej na zachód części Europy, jak i wobec kolegów „po fachu” z polskich uczelni jest utrudnione brakiem dostępu do bieżących informacji, brakiem aktualnych bibliografii (najlepiej dostępnych za pośrednictwem Internetu), a także wciąż niewielkim przepływem informacji między filologami. Niniejsza publikacja stanowi drobną próbę usprawnienia przepływu informacji w ramach tzw. „kontrastowania interlingwistycznego” (por. Bilut-Homplewicz 2008: 484 i nast.), w którym chodzi o porównanie analogicznych obszarów dwu lub więcej kultur naukowych, ich głównych tradycji, dorobku i stanu badań w celu udostępnienia i upowszechnienia wyników badań tej dyscypliny badaczom z innych krajów.

Literatura

- Adamzik, Kirsten (2001): *Grundfragen einer kontrastiven Textologie*. W: Kirsten Adamzik (ed.) (2001): *Kontrastive Textologie. Untersuchungen zur deutschen und französischen Sprach- und Literaturwissenschaft*. Tübingen, 13-48.
- Berdychowska, Zofia (1989): *Gemeinsames und differentes. Häufigkeit und Exklusivität in den Fachsprachen*. „Studien zum polnisch-deutschen Sprachvergleich” 3 (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze 94), 15-19.
- Berdychowska, Zofia (1993): *Die funktionale Satzperspektive und Textablauf in deutschen medizinischen Zeitschriftenaufsätzen*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1057 (Prace językoznawcze 113), 24-41.
- Berdychowska, Zofia (1994): *Sprachliche und kulturelle Aspekte der (internationalen) Produktvermarktung in einem Reformland*. W: Theo Bungarten (ed.): *Sprache und Kultur in der interkulturellen Marketingkommunikation*. Tostedt, 9-23.
- Berdychowska, Zofia (1997): *Personaldeiktischer Verweis als Übersetzungsproblem*. W: Antoni Dębski (ed.): *Plus ratio quam vis. Festschrift für Aleksander Szulc zum 70. Geburtstag*. Kraków, 45-56.

- Berdychowska, Zofia (2006): *Kontrastive Analysen von Fachtexten*. W: Franciszek Grucza i in. (eds.) (ed.) (2006): *Texte – Gegenstände germanistischer Forschung und Lehre. Materialien der Jahrestagung des Verbandes Polnischer Germanisten, 12.-14. Mai 2006, Toruń*. Warszawa, 123-128.
- Bilut, Zofia (1990): *Der literarische Text in funktional-kommunikativer Sicht*. W: *Aktuelle Fragen der funktionalen Sprachbetrachtung. Wissenschaftliche Konferenz 3. und 4. Oktober 1989, Protokollband*. Leipzig, 92-94.
- Bilut, Zofia (1993a): *Zu ausgewählten Fragen der linguistischen Textbeschreibung (dargestellt am Beispiel literarischer Texte)*. W: Józef Darski, Zygmunt Vetulani (eds.): *Sprache-Kommunikation-Informatik. Akten des 26. Linguistischen Kolloquiums Poznań 1991*. Tom 2. Tübingen, 735-739.
- Bilut, Zofia (1993b): *Zur Textkomposition in der deutschsprachigen Kurzprosa bei Brecht, Kafka, Kunert und Polgar*. W: *Germanistische Dissertationen in Kurzfassung. Jahrbuch für Internationale Germanistik*. Serie B, Tom 12. Frankfurt am Main, 219-225.
- Bilut, Zofia (1994): *Zu ausgewählten Fragen der linguistischen Textanalyse. Textualitätsmerkmale vs. Einzeltextmerkmale*. W: Dieter Halwachs, Irmgard Schütz (eds.): *Sprache – Sprechen – Handeln. Akten des 28. Linguistischen Kolloquiums Graz 1993*. Tübingen, 9-13.
- Bilut-Homplewicz, Zofia (1998): *Zur Dialogtypologie in der Erzählung aus textlinguistischer Sicht*. Rzeszów.
- Bilut-Homplewicz, Zofia (2004): *Textsortenspezifiek als Desiderat in der deutsch-polnischen und polnisch-deutschen kontrastiven Linguistik*. W: Roland Harweg (ed.) (2004): *Sprache und die modernen Medien. Akten des 37. Linguistischen Kolloquiums in Jena 2002*. Frankfurt am Main, 387-395.
- Bilut-Homplewicz, Zofia (2008): *Prinzip Kontrastivität. Einige Anmerkungen zum interlingualen, intertextuellen und interlinguistischen Vergleich*. W: Waldemar Czachur, Marta Czyżewska (eds.): *Vom Wort zum Text. Studien zur deutschen Sprache und Kultur. Festschrift für Professor Józef Wiktorowicz zum 65. Geburtstag*. Warszawa, 483-492.
- Bilut-Homplewicz, Zofia (w druku): *Sind Diskurs und dyskurs terminologische Tautonyme? Zu Unterschieden im Verstehen der Termini in der deutschen und polnischen Linguistik. Die Ordnung des Standard und die Differenzierung der Diskurse*. W: *Akten des 41. Linguistischen Kolloquiums in Mannheim 2006*. Frankfurt am Main.
- Bilas-Pleszak, Ewa/ Sujkowska-Sobisz, Katarzyna (2009): *Interkulturowość w polskiej lingwistyce tekstu – rekonesans badawczy*. W: Zofia Bilut-Homplewicz, Waldemar Czachur, Marta Smykała (eds.): *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*. Wrocław, 206-218.
- Boniecka, Barbara (1999): *Lingwistyka tekstu. Teoria i praktyka*. Lublin.
- Buchenau, Klaus (1997): *Die Distanzrede im Russischen, Polnischen und Deutschen und ihre historischen Hintergründe*. Frankfurt am Main.

- Büchle, Karin (1991): *Briefnormen im Deutschen und Spanischen – Aspekte eines interkulturellen/interlingualen Textvergleichs*. W: Klaus J. Mattheier (ed.): *Ein Europa – viele Sprachen. Kongressbeiträge zur 21. Jahrestagung der Gesellschaft für Angewandte Linguistik GAL e.V.* Frankfurt am Main, 188-189.
- Czachur, Waldemar (2007a): *Textmuster im Wandel. Ein Beitrag zur textlinguistischen Erforschung der Vereinssatzungen im 19. Jahrhundert*. Wrocław–Dresden.
- Czachur, Waldemar (2007b): *Konfrontative Textlinguistik am Beispiel deutscher und polnischer Vereinssatzungen*. „Convivium. Germanistisches Jahrbuch Polen“, 185-205.
- Czechowska-Blachiewicz, Aleksandra/ Weigt, Zenon (2002): *Bibliographie zu Fragen der kontrastiven Linguistik und zum deutsch-polnischen Sprachvergleich (Stand: Juni 2001)*. „Studia Niemcoznawcze“ 23.
- „Convivium. Germanistisches Jahrbuch Polen“ (2004). *Germanistische Bibliographie 2002-2003*. Bonn.
- Drescher, Martina (ed.) (2002): *Textsorten im romanischen Sprachvergleich*. Tübingen.
- Drużycki, Krzysztof (1999): *Größere Textkomplexe. Versuch einer neuen interdisziplinären Interpretation anhand von Radiotexten*. W: Zofia Bilut-Homplewicz (ed.): *Zur Mehrdimensionalität des Textes. Repräsentationsformen, Kommunikationsbereiche, Handlungsfunktionen*. Rzeszów, 47-56.
- Duszak, Anna (1998): *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*. Warszawa.
- Ebert, Gerlinde/ Hundt, Christine (1997): *Bedienungsanleitungen im Sprachvergleich Italienisch-Portugiesisch-Deutsch*. W: Gerd Wotjak (ed.): *Studien zum romanisch-deutschen und innerromanischen Sprachvergleich. Akten der III. Internationalen Arbeitstagung zum romanisch-deutschen Sprachvergleich, Leipzig 1995*. Frankfurt am Main, 169-190.
- Eckkrammer, Eva-Martha (1998a): *Das Dilemma mit dem Beipackzettel: Ein italienisch-deutscher Vergleich der (fach)sprachlichen Verunsicherungsfaktoren*. W: Patrizia Cordin/ Maria Iliescu/ Heidi Siller-Runggaldier (eds.): *Paralella VI: Italiano e tedesco in contatto e a confronto*. Trento, 349-370.
- Eckkrammer, Eva-Martha (1998b): *Les Petites Annonces: Kontrastive Überlegungen zur Sprachökonomie der Heiratsanzeige in analogen und digitalen Medien*. W: Franz Rainer, Martin Stegu (eds.): *Wirtschaftssprache. Anglistische, germanistische, romanistische und slawistische Beiträge. Gewidmet Peter Schifko zum 60. Geburtstag*, Frankfurt am Main, 215-227.
- Eckkrammer, Eva-Martha (2002): *Brauchen wir einen neuen Textbegriff?* W: Ulla Fix, Kirsten Adamzik, Gerd Antos, Michael Klemm (eds.): *Brauchen wir einen neuen Textbegriff? Antworten auf eine Preisfrage*. Frankfurt am Main, 31-57.
- Eckkrammer, Eva-Martha/ Divis-Kastberger, Sabine (1996): *Die Todesanzeige als Spiegel kultureller Konventionen: Eine kontrastive Analyse deutscher, englischer, französischer, spanischer, italienischer und portugiesischer Todesanzeigen*. Bonn.

- Eckkrammer, Eva-Martha/ Hödl, Nicola/ Pöckl, Wolfgang (1999): *Kontrastive Textologie*. Wien.
- Engel, Ulrich i in. (1999): *Deutsch-polnische kontrastive Grammatik*. 2 tomy. Heidelberg.
- Frenkel, Cornelia/ Lüger, Heinz-Helmut/ Woltersdorff Stefan (eds.) (2004): *Deutsche und französische Medien im Wandel*. LSKK. Tom 6. Landau.
- Gaca, Alicja (1979): *Zur nominalen Koreferenz im Deutschen und Polnischen*. „Studia Germanica Posnaniensia” 7, 41-55.
- Gaca, Alicja (1997): *Zur Textkonnexion aus deutsch-polnischer Sicht. Untersuchung von Frage-Antwort-Sequenzen*. „Studia Germanica Posnaniensia” 23: *Festschrift für Andrzej Zdzisław Bzdęga zum 70. Geburtstag*. Poznań, 67-82.
- Gliwiński, Tomasz/ Markowicz, Jan/ Weigt, Zenon (1993): *Politische Wende! Sprachliche Wende? Analyse ausgewählter Texte aus der Zeitung Neues Deutschland*. „Kwartalnik Neofilologiczny” 40, 3/1993, 153-165.
- Göpferich, Susanne (1995): *Textsorten in Naturwissenschaften und Technik. Pragmatische Typologie – Kontrastierung – Translation*. Tübingen.
- Grucza, Sambor (1993): *Zur konfrontativen Textlinguistik*. W: Józef Darski/ Zygmunt Vetulani (1993): *Sprache – Kommunikation – Informatik. Akten des 26. Linguistischen Kolloquiums, Poznań 1991*. Tom 2. Tübingen, 425-429.
- Grucza, Sambor (2003): *Badania z zakresu tekstu specjalistycznego w Polsce*. W: Barbara Kielar/ Sambor Grucza (eds): *Języki specjalistyczne 3. Lingwistyczna identyfikacja tekstów specjalistycznych*. Warszawa, 35-55.
- Grucza, Sambor (2004): *Od lingwistyki tekstu do lingwistyki tekstu specjalistycznego*. Warszawa.
- Grucza, Sambor (2006): *Zu den Forschungsgegenständen und den Forschungszielen der Fachtextlinguistik*. W: Franciszek Grucza i in. (eds.) (2006): *Texte – Gegenstände germanistischer Forschung und Lehre. Materialien der Jahrestagung des Verbandes Polnischer Germanisten, 12.-14. Mai 2006, Toruń*. Warszawa, 101-122.
- Hammer, Françoise/ Lüger, Heinz-Helmut (eds.) (2005): *Entwicklungen und Innovationen in der Regionalpresse*. LSKK. Tom 7. Landau.
- Hartmann, Reinhard/ Rudolf, Karl (1980): *Contrastive Textology*. Heidelberg.
- Heinemann, Wolfgang/ Bilut-Homplewicz, Zofia (2005): *Anmerkungen zur germanistischen Textlinguistik in Polen*. „Convivium. Germanistisches Jahrbuch Polen”, 237-257.
- Hödl, Nicola (1999): *Vertextungskonventionen des Kochrezepts vom Mittelalter bis in die Moderne (D-E-F-S)*. W: Eva-Martha Eckkrammer, Nicola Hödl, Wolfgang Pöckl: *Kontrastive Textologie*. Wien, 47-56.
- Iluk, Jan (1992): *Personenbezeichnungen in juristischen Texten. Überlegungen zu ihrer Übersetzbarkeit und Lehrbarkeit*. „Fremdsprachen und Hochschule” 34, 70-88.

- Iluk, Jan (1998): *Problemy tłumaczenia nazw medycznych na przykładzie języka polskiego i niemieckiego*. „Glottodidactica” 26, 123-136.
- Jung, Matthias (1994): *Öffentlichkeit und Sprachwandel. Zur Geschichte des Diskurses über die Atomenergie*. Opladen.
- Jung, Matthias/ Wengeler, Martin/ Böke, Karin (eds.) (1997): *Die Sprache des Migrationsdiskurses. Das Reden über „Ausländer” in Medien, Politik und Alltag*. Opladen.
- Jung, Matthias/ Niehr, Thomas/ Böke, Karin (2000): *Ausländer und Migranten im Spiegel der Presse*. Wiesbaden.
- Jurasz, Alina (1999a): *Textaufbau*. W: Ulrich Engel i in. (1999): *Deutsch-polnische kontrastive Grammatik*. Tom 1. Heidelberg, 88-115.
- Jurasz, Alina (1999b): *Textsorten*. W: Ulrich Engel i in. (1999): *Deutsch-polnische kontrastive Grammatik*. Tom 1. Heidelberg, 115-202.
- Kaiser, Dorothee (2002): *Wege zum wissenschaftlichen Schreiben. Eine kontrastive Untersuchung zu studentischen Texten aus Venezuela und Deutschland*. Tübingen.
- Katny, Andrzej (2004): *Zum Forschungsstand im Bereich der deutsch-polnischen kontrastiven Linguistik*. W: Antoni Dębski, Krzysztof Lipiński (eds.): *Perspektiven der polnischen Germanistik in Sprach- und Literaturwissenschaft. Festschrift für Olga Dobijanka-Witczakowa zum 80. Geburtstag*. Kraków, 313-323.
- Kucharska, Elżbieta (1995): *Von den Titularen an ganze Kollegia oder von dem schriftlichen Umgang mit Behörden und Institutionen. Ein Beitrag zum deutsch-polnischen diachronen Sprachvergleich*. „Orbis Linguarum” 3, 273-279.
- Kusmaul, Paul (1990): *Instruktionen in deutschen und englischen Bedienungsanleitungen*. W: Reiner Arntz, Gisela Thome (eds.): *Übersetzungswissenschaft. Ergebnisse und Perspektiven. Festschrift für Wolfram Wills zum 65. Geburtstag*. Tübingen, 369-379.
- Lewandowska, Anna (1999): *Zur Frage des Sprichwortes als literarische Textgattung*. W: Zofia Bilut-Homplewicz (ed.): *Zur Mehrdimensionalität des Textes. Repräsentationsformen, Kommunikationsbereiche, Handlungsfunktionen*. Rzeszów, 105-116.
- Lewandowska, Anna (2008): *Sprichwort-Gebrauch heute: Ein interkulturell-kontrastiver Vergleich von Sprichwörtern anhand polnischer und deutscher Printmedien*. Bern.
- Lüger, Heinz-Helmut/ Lenk, Hartmut E.H. (eds.) (2008): *Kontrastive Medienlinguistik*. LSKK. Tom 15. Landau.
- Mikołajczyk, Beata (2008): *Danksagungen in einer wissenschaftlichen Abhandlung im deutsch-polnischen Vergleich*. W: Kazimiera Myczko, Barbara Skowronek, Władysław Zabrocki (eds.): *Perspektywy glottodydaktyki i językoznawstwa. Tom jubileuszowy z okazji 70. urodzin Profesora Waldemara Pfeiffera*. Poznań, 459-471.
- Miller, Dorota (2006): *Diskurs als interkultureller Dialog von Texten am Beispiel des EU-Beitritts Polens*. W: Jürgen Schiewe, Ryszard Lipczuk, Werner Westphal (eds.): *Kommunikation für Europa II. Interkulturelle Kommunikation als Schlüsselqualifikation*. Frankfurt am Main, 69-75.

- Miller, Dorota (2007): *Metaphern im polnischen EU-Diskurs anhand der Texte aus der Wochenzeitschrift POLITYKA*. W: Zdzisław Wawrzyniak, Zbigniew Światłowski (eds.): „Studia Germanica Resoviensia” 5 (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna, zeszyt 40. Rzeszów), 214-228.
- Miodek, Waclaw (1994): *Begrüßungs- und Abschiedsformeln im Deutschen und Polnischen* (Język. Poznanie. Komunikacja. Tom 5). Warszawa.
- Musolff, Andreas (2003): *Metaphernanalyse als Aspekt komparativer Diskursgeschichte. Zum Vergleich bildhaften Sprachgebrauchs in deutschen und britischen Europadiskursen*. W: Martin Wengeler (ed.): *Deutsche Sprachgeschichte nach 1945. Diskurs- und kulturgeschichtliche Perspektiven*. Hildesheim, 272-287.
- Ostaszewska, Danuta/ Cudak, Bogdan (eds.) (2008): *Polska genologia lingwistyczna*. Warszawa.
- Pöckl, Wolfgang (1999): *Kontrastive Textologie*. W: Eva-Martha Eckkrammer, Nicola Hödl, Wolfgang Pöckl: *Kontrastive Textologie*. Wien, 13-24.
- Prokop, Izabela (1995): *Erotische Sprechakte im Deutschen und im Polnischen anhand natürlicher Gespräche*. Poznań.
- Reiss, Katharina (1977/78): *Textsortenkonventionen. Vergleichende Untersuchung zur Todesanzeige*. „Le Langage et l’Homme” 35 (1977), 46-54; 36 (1978), 60-68.
- Rolek, Bogusława (2005a): *Abstracts/Zusammenfassungen wissenschaftlicher Artikel im deutsch-polnischen Vergleich*. W: Zdzisław Wawrzyniak, Zbigniew Światłowski (eds.): „Studia Germanica Resoviensia” 3 (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Rzeszów), 157-169.
- Rolek, Bogusława (2005b): *Kulturspezifische Aspekte der wissenschaftlichen Textproduktion, untersucht am Beispiel wissenschaftlicher Artikel aus dem Bereich der Linguistik*. W: Mariola Wierzbicka, Małgorzata Sieradzka, Jaromin Homa (eds.): *Moderne deutsche Texte. Beiträge der Internationalen Germanistenkonferenz. Rzeszów 2004*. Frankfurt am Main, 277-295.
- Rolek, Bogusława (2006): *Zur Kulturspezifität der wissenschaftlichen Beiträge und Abstracts im Deutschen und Polnischen*. Niepublikowana dysertacja. Uniwersytet Rzeszowski.
- Schatte, Czesława (2002): *Sprichwort – Werbwort. Zur Verwendung von Sprichwörtern in deutschen und polnischen Werbetexten*. „Literature and Linguistics/ Literatur und Linguistik” 1, 364-376.
- Sobstyl, Katarzyna (1997): *Socjolingwistyczna charakterystyka nadawcy w niemieckich i polskich ogłoszeniach towarzysko-matrymonialnych*. „Socjolingwistyka” 15 (1997), 85-96.
- Sobstyl, Katarzyna (2002): *Ogłoszenia towarzysko-matrymonialne w języku polskim i niemieckim*. Lublin.
- Sosin, Marta (1999): *Intertextualität am Beispiel polnischer und deutscher Graffiti*. W: Zofia Bilut-Homplewicz (ed.): *Zur Mehrdimensionalität des Textes. Repräsentationsformen, Kommunikationsbereiche, Handlungsfunktionen*. Rzeszów, 197-208.

- Smykala, Marta (2003): *Zur Vermittlung der Werbebotschaft in Werbetexten der österreichischen Tourismusbranche und ihren polnischen Übersetzungen*. W: Teržan Kopecky, Teodor Petrič (eds.): *Germanistik im Kontaktraum Europa II. Internationales Symposium Maribor/Ljubljana, 18-20 April 2002*. Maribor, 364-376.
- Smykala, Marta (2005): *Tourismuserbung in der deutschen und polnischen Presse aus kontrastiver Sicht*. W: Françoise Hammer, Heinz-Helmut Lüger (eds.) (2005): *Entwicklungen und Innovationen in der Regionalpresse*. LSKK. Tom 7. Landau, 249-269.
- Smykala, Marta (2006): *Zur kontrastiven Textologie am Beispiel der österreichischen und polnischen Tourismuserbung*. Niepublikowana dysertacja. Uniwersytet Rzeszowski.
- Spillner, Bernd (1981): *Textsorten im Sprachvergleich. Ansätze zu einer kontrastiven Textologie*. W: Wolfgang Kühlwein, Gisela Thome, Wolfgang Wills (eds.): *Kontrastive Linguistik und Übersetzungswissenschaft. Akten des Internationalen Kolloquiums Trier/Saarbrücken 25-30.09.1978*. München, 239-250.
- Spillner, Bernd (1983): *Zur kontrastiven Analyse von Fachtexten – am Beispiel der Syntax von Wetterberichten*. „LiLi. Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik” 13, zeszyt 51-52: *Fachsprache und Fachliteratur*, 110-123.
- Spillner, Bernd (1995): *Kontrastive Analyse deutscher und französischer Fachtexte*. W: Alfred Noe, Christine Noe (eds.): *Fachsprachenunterricht und betriebliche Praxis. Französisch in High-Tech-Betrieben*. Frankfurt am Main, 51-72.
- Spillner, Bernd (1995): *Interkulturell-kontrastive Textarbeit. Analyse und didaktischer Einsatz von deutsch-französischen Paralleltextrn und bilingualen Dossiers*. „Französisch heute” 26, 292-296.
- Spillner, Bernd (1997): *Der Wetterbericht in Tageszeitungen*. „Fachsprache. Internationale Zeitschrift für Fachsprachenforschung, -didaktik und Terminologie” 19, numer 1-2.
- Spillner, Bernd (2002): *Fachtexte im interkulturellen Vergleich. Kontrastive Pragmatik deutscher, finnischer und französischer Wirtschaftstexte*. W: Anita Nuopponen, Terttu Harakka, Rolf Tatje (eds.): *Interkulturelle Wirtschaftskommunikation. Forschungsobjekte und Methoden*. Vaasa, 144-164.
- Spillner, Bernd (2002): *Die Textsorte 'Restaurantkritik' im kontrastiven und interkulturellen Vergleich*. W: Martina Drescher (ed.): *Textsorten im romanischen Sprachvergleich*. Tübingen (Textsorten. Tom 4), 101-119.
- Spillner, Bernd (2002): *Tabubrüche in deutschen Todesanzeigen: ein interkultureller Einfluß?* W: Matthias Rothe, Hartmut Schröder (eds.): *Ritualisierte Tabuwerletzung, Lachkultur und das Karnevaleske*. Frankfurt am Main [Beiträge des Finnisch-Ungarischen Kultursemiotischen Symposiums 9.-11. November 2000 Berlin-Frankfurt (Oder)], 457-468.
- Spitzmüller, Jürgen (2005): *Metasprachdiskurse. Einstellungen zu Anglizismen und ihre wissenschaftliche Rezeption*. Berlin.

- Stenschke, Oliver (2005): *Rechtschreiben, Recht sprechen, recht haben – der Diskurs über die Rechtschreibreform. Eine linguistische Analyse des Streits in der Presse*. Tübingen.
- Szczepaniak, Jacek (1999): „Lachen ist gesund”. *Zur Applizierbarkeit der Textsorte Witz im Fremdsprachenunterricht*. W: Zofia Bilut-Homplewicz (ed.): *Zur Mehrdimensionalität des Textes. Repräsentationsformen, Kommunikationsbereiche, Handlungsfunktionen*. Rzeszów, 209-224.
- Szczepaniak, Jacek (2002): *Zu sprachlichen Realisierungsmitteln der Komik in ausgewählten aphoristischen Texten aus pragmalinguistischer Sicht*. Frankfurt am Main.
- Szwed, Iwona (1999): *Zur Illokutionsstrukturen im Geschäftsbrief*. W: Zofia Bilut-Homplewicz (ed.): *Zur Mehrdimensionalität des Textes. Repräsentationsformen, Kommunikationsbereiche, Handlungsfunktionen*. Rzeszów, 225-236.
- Szwed, Iwona (2001): *Möglichkeiten der Zuordnung des Geschäftsbriefes im Rahmen der Textsortentheorie*. W: Zofia Berdychowska, Antoni Dębski, Margot Heinemann (eds.): *Im Blickpunkt: Textlinguistik und Pragmatik*. Kraków, 261-271.
- Szwed, Iwona (2003): *Implizite direktive Sprechakte in deutschsprachigen Geschäftsbriefen*. W: Teržan Kopecky, Teodor Petrič (eds.): *Germanistik im Kontaktraum Europa II. Internationales Symposium Maribor/Ljubljana, 18-20 April 2002*. Maribor, 394-403.
- „Tekst i Dyskurs – Text und Diskurs” 1 (2008): *Przedmowa/Vorwort*, 9-10.
- Tomiczek, Eugeniusz (1983): *System adresatywny współczesnego języka polskiego i niemieckiego. Socjolingwistyczne studium konfrontatywne*. Wrocław.
- Tomiczek, Eugeniusz (1996): *Interferencja w komunikacji interkulturowej*. „Orbis Linguarum” 4, 219-226.
- Tomiczek, Eugeniusz (1997): *Interkulturelle Kommunikation zwischen Deutschen und Polen*. „Studia Germanica Posnaniensia” 23: *Festschrift für Andrzej Zdzisław Bzdęga zum 70. Geburtstag*, 205-213.
- Tomiczek, Eugeniusz/ Kucharska, Elżbieta (1995): *Grzeczność a konwencja obyczajowa. Kilka refleksji o współczesnej polskiej i niemieckiej epistolografii*. „Orbis Linguarum” 2, 199-206.
- Waligóra, Krystyna (2002): *Zumfissatzung als Textsorte*. W: Franz Simmler (ed.): *Textsorten deutscher Prosa vom 12./13. Jh. Bis 18. Jahrhundert und ihre Merkmale*. Berlin, 475-499.
- Warnke, Ingo (2000): *Adieu Text. Bienvenue Diskurs? Über Sinn und Zweck einer poststrukturalistischen Entgrenzung des Textbegriffs*. W: Ulla Fix, Kirsten Adamzik, Gerd Antos, Michael Klemm (eds.): *Brauchen wir einen neuen Textbegriff? Antworten auf eine Preisfrage*. Frankfurt am Main, 125-141.
- Warnke, Ingo (ed.) (2007): *Diskurslinguistik nach Foucault. Theorie und Gegenstände*. Berlin–New York.
- Warnke, Ingo/ Spitzmüller, Jürgen (eds.) (2008): *Methoden der Diskurslinguistik. Sprachwissenschaftliche Zugänge zur transtextuellen Ebene*. Berlin–New York.

- Wawrzyniak, Zdzisław (1980) : *Einführung in die Textwissenschaft. Probleme der Textbildung im Deutschen*. Warszawa.
- Wawrzyniak, Zdzisław (1989): Zum Vorverständnis einer konfrontativen Textlinguistik. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 907 (Prace językoznawcze 94), 195-201.
- Wawrzyniak, Zdzisław (1991): *Praktyczne aspekty translacji literackiej na przykładzie języków niemieckiego i angielskiego*. Warszawa.
- Weigt, Zenon (2000): *Pragmatyczno-językowe aspekty powszechniej informacji medycznej na przykładzie polskich i niemieckich ulotek do lekarstw*. W: Kazimierz Michalewski (ed.): *Regulacyjna funkcja tekstów*. Łódź, 425-433.
- Wengeler, Martin (1992): *Die Sprache der Aufrüstung. Zur Geschichte der Rüstungsdiskussionen nach 1945*. Wiesbaden.
- Wengeler, Martin (2000): *Von „Belastungen”, „wirtschaftlichem Nutzen” und „politischen Zielen”. Die öffentliche Einwanderungsdiskussion in Deutschland, Österreich und der Schweiz Anfang der 70er Jahre*. W: Thomas Niehr, Karin Böke (eds.): *Einwanderungsdiskurse. Vergleichende diskurslinguistische Studien*. Opladen, 135-157.
- Wengeler, Martin (2003): *Topos und Diskurs. Begründung einer argumentationsanalytischen Methode und ihre Anwendung auf den Migrationsdiskurs (1960-1985)*. Tübingen.
- Wesołowska, Danuta/ Michalewski, Kazimierz (1995): *Zu amorphologischen Textverweisungselementen im Deutschen, Polnischen und Russischen*. „Beiträge zur Slawistik”. Frankfurt am Main, 123-131.
- Wilkoń, Aleksander (2002): *Spójność i struktura tekstu. Wstęp do lingwistyki tekstu*. Kraków.
- Witosz, Bożena (2005): *Genologia lingwistyczna. Zarys problematyki*. Katowice.
- Wodak, Ruth/ de Cilia, Rudolf/ Reisigl, Martin/ Liebhart Karin/ Hofstätter, Klaus/ Kargl, Maria (1998): *Zur diskursiven Konstruktion nationaler Identität*. Frankfurt am Main.
- Wodak, Ruth/ Nowak, Peter/ Pelikan, Johanna/ Gruber, Helmut/ de Cilia, Rudolf/ Mitten, Richard (eds.) (1990): *„Wir sind alle unschuldige Täter”. Diskurshistorische Studien zum Nachkriegsantisemitismus*. Frankfurt am Main.
- Żydek-Bednarczuk, Urszula (2005): *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*. Kraków.